

Acta synodi provincialis, van den edlen und erenvesten heeren Gedeputeerden der stadt Groninghen unde Ommelanden uthgeschreven unde geholden op den 16^{en} May anno 1614 deses jaers binnen Ap-pingadam, in bijwesen der edlen hoochwijsen heeren WILHEM BARNDA unde EDZARDT RENGERS, gede-puteerden vant collegio dartho gecommittert unde deputeert.

Sessio prima hora 3 pomeridiana 16 Majj.

Is dese synodus van D. CORNELIO HILLENIO, pastorn binnen Groninghen, also voorganghen synodi praeside, mit den gebede angevanghen.

Unde sint daerop de credentzbrieven voorgelesen worden unde censura morum geholden. Unde is bevonden, dat op navolgende persoonen, a classibus gesonden, niet is te praetenderen. Werden derhalven van tegenwoordighen synodo voor duchtich unde bequaem angenomen, als:

classis Groningana: D. CORNELIUS HILLENTIUS, de edle unde ernveste REGNERUS ALBARDA, also olderlinck der gemeinte te Groninghen;

classis Dammonensis: D. GEORGIUS PLACIUS, D. JOHANNES SCHIRANCKEN-MOLLERUS, D. JOHANNES LAXTENIUS;

classis Loppersumana: D. JOACHIMUS ZORIUS, D. WILHELMUS WALRAVE, D. JOHANNES STOVERIUS;

classis Middelstumana: D. ALBERTUS WILHELMI, D. WESSELUS RHODIUS, D. HERMANUS DRECKIUS;

classis Enerumana: D. BARTHOLOMAEUS BILLERBEKE, D. HESSELUS NICASIUS, D. JOHANNES SMALTZIUS;

classis Suithorumana: D. JOHANNES SCHRODERUS, D. BERNARDUS ANDREAE, D. JOHANNES SCHONENBERGIUS;

uuth Oldeampt: D. GERHARDUS ASSUER¹⁾, D. JUSTINUS HAVENBERGIUS, D. REMBERTUS GEORGIL.

Is daerna per communia fratrum suffragia in praesidem eligeret worden D. GEORGIUS PLACIUS, pastor in den Dam, D. CORNELIUS HILLENTIUS, pastor in Groninghen, in assessorem, D. BERNARDUS ANDREAE, pastor te Esingen, in scribam.

Classis Dammonensis is vormanet geweest, hoedat sij al te rijpelyck gehandelt, indeme sij D. JOHANNEM SCHIRANCKENMOLLERIUM in Scharmer, noch staende sub censura, in deputatum ad synodum eligeret hebben.

1) „Assuer” YY heeft „Assweri”.

Res. synodus, dat sulckes van niemandt in volgenden tyden meer geschien zal.

Sessio 2 antemeridiana hora 7, 17 Maij.

Fusis precibus ad Deum sindt de acta praeteritae synodi voorgenomen te revideren.

Quod ad articulum quintum so hebben de domini deputati synodi haer rapport gedaen van den combinationibus, unde is bevonden nootwendigh te letten op dese navolgende puncten.

1. Wert in bedencken genomen, oft niet te raden sij, dat Lehrmissen unde Enum moghen met eenen eighen prediger vorsorget worden, alsmede van de combinatie van Osterwidwert, Garnolsweer unde Breda.

Res. synodus, dat de deputati synodi sollen sick an voorgeschreven plaetsen verfoeghen omme aldaer informatie te nemen, oft boven¹⁾ versoeck konne geschien, unde dan wyders daervan den E. E. heeren Deputeerden behoorlyck te adverteren.

2. De combinationes in classe Enerumana, also oock ingelijcken in Fredewolde, onder dem classis van Suijthorrum sorterende, zullen van den deputatis synodi besichtiget worden, unde so befunden wort, dat een yeder caspel behoret eenen eygen pastoor tho hebben und die averst mit genoeghsame middelen niet voorsien, sullen de deputati synodi bij de provincie anholden, dat de caspelen mogen middelen bekommen tot onderholdinge eynes eygen predigers. So niet, sullen de combinationes bliven, alsse voorlengest gewesen, totdat verbeteringe geschiet. Oock sullen de deputati synodi toecomstich cum reverentia hiervan den E. E. heeren Deputeerden andienen.

3. Den classis van Enerum wert van den synodo opgeleght, dat ze sullen informatie nemen, oft de Wederdooper CLAES JANSEN, schoolmeester tho Marschlach, daer noch steyt, und oft hy oock versoeckt omme een ander plaets te bedienen. Ende sullen sy daervan den deputatis synodi een bericht doen.

4. Angaende de resolutie, genomen bij de E. E. heeren Deputeerden van den Wederdoperischen exercitiis, is wel gescheet, maer wert van de Wederdooperen niet geachtet. Wert derweghen nochmaels den deputatis synodi opgeleght bij de E. E. heeren Deputeerden an te holden, dat den Wederdooperen hiervan inhibitie moge geschien.

5. De domini deputati synodi praeteriti anni hebben op navolgende

1) „boven” YY heeft „boovengeschreven”.

gravamina vlitich gelettet, als 8, 12, 14, 16, 17, 18, unde over dat 3, 6 ende 10 generael gravamen alzowel als over dat 18, 19, 20, 26, 28, unde de generalia by de provincie geremonstreret, de specialia overst an de E. E. heeren Deputeerden der stadt Groninghen ende Ummelanden, welckere oock den synodo sint voorgelesen worden. De generalia sindt noch niet affgehandelt, met twee uuth den specialibus gravaminibus, die oock den broederen bekent syn gemaect. Dancket derwegen het synodus den deputatis synodi wegen haeres grooten yvers unde trouwen dienstes.

Sessio tertia pomeridiana hora 2, 17 Majj.

Specialia gravamina.

1. Post preces articulus primus van Marsum. Ende dewijle Solwert mit eenen prediger is voorsien, wordt den classi Dammonensi bevolen op Marsum tho letten, dat datzelve oock moghe bedienet worden. Ende so het classis deputatorum synodi adsistentie begeret, sal haar solckes niet geweigert worden, welckere deputati synodi idt voorder an de E. E. heeren Gedeputeerden werden gelanghen laeten.

2. Den 3 articulum antreffende sindt bevonden, dat in voorgangen jaer dese mannen ingecomen sijn:

Ex classe Groningensi D. MARTINUS MEIERUS, bonis testimoniis instructus, is angenomen tom prediker in Westerbroeck.

Ex classe Dammonensi D. REGNERUS WULFFIUS, sufficientibus testimoniis ornatus et habito cum ipso examine, tom prediker gesettet in Solwert, welckes testimonium in synodo is voorgelesen ende voor goet erkent.

HERMANNUS CHRISTOPHORI sal van wegghen synen schandelijcken daden, in dien hij Godt ten hoochsten vertoort ende de viande Christi lastterende gemaket, genessins ad ministerium toegelaten worden, sal oock in der stadt Groninghen ende Ummelanden in dienste niet konnen tollerert worden, sal sick oock der kercken, so he groffelijck ende swaerlyck laederet, mit bekentenisse syner excessen versoenen, ehr ende bevoor hij ad sacram coenam sal connen thogelaten worden. Sal daernae van synodo an hem unde an de gemeente te Juckquaert geschreven worden, dat se hem geene vocation zullen geven noch voor eenen kerckendener accepteren. Oock heeft het synodus deputatis synodi injungeret, dat ze bij de E. E. jonker BALTAZAR RIPPERDA anhouden sullen, dat HARMANUS CHRISTOPHORI van s. edelheyt niet moge mainteneret werden, maer syne edelheijt wolle believen den loffelijcken ende christelycken synodo in desser behoorlycken saken tho favoriseren ende haer versoeck tho accorderen. Invalle sulckes niet worde geschien, sullen de deputati synodi idt remonstreren an de

E. E. heeren Deputeerden der Stadt ende Ummelanden. Idt 1) is oock dat classis Dammonensis ernstelijcken daeromme censureret worden, dat ze sick so wijdt mit *HARMANNO CHRISTOPHORI* ingelaten, te weten so hij eine vocation van Juckquaert conde vertoonen, dat se dan naerder in de zake wullen handelen, unde dat ze in anfang de saecke niet hebben geleght in *communicationem* mit den *deputatis synodi*. Und wert het classis wol ernstlijck vormanet, dat ze sick henvoorder wel vorsien zullen, updat sulck verloop van hun niet meer moghe geschien.

Ex classe *Loppersumana* D. *HARMANNUS SEBASTIANI*, kommende van Siddebuer, vorsien met eenen goeden testimonio a classe *Dammonensi*, is tho Garmerwolde voor eenen prediger angenommen worden.

Ex classe *Enerumana* D. *BERNARDUS SAGITTARIUS*, vorsorget synde mit eene goede testimonio, a D. *SIBRANDO LUBBERTI* hem medegedoelet, is in de Andeel tom predighampt promoveret worden.

Ex classe *Suidhofumana* D. *MARCUS MARSMANNUS*, mit genoeghsaem testimoniis vercieret. Syn testimonium examinis, so vorleden anno 1613 in synodo behoorde vertoont te worden, is nu in tegenwoordighen synodo ingebragt unde voor goet erkent, unde tho Wierum tom karekendenst beholpen worden.

D. *EVERARDUS FALCKIUS*, mit genoeghsame testimoniis van den professoren tho Franiker versien. Syn testimonium examinis is in synodo vertoonet, unde to Oldehove ende Nijenhove voor eenen predigher confirmeret.

D. *LUARDUS MEINTZIUS*, den *deputatis synodi* hebbende genoeghedaen, is op Lutkegast voor eenen predigher admitteret worden.

D. *MARTINI CAPELE* testimonium is in synodo niet vertonet worden. Wert nochmaels hem van synodo operleght solck testimonium *deputatis synodi* to exhiberen.

Dewijle veele claghten 2) van *MELCHIOR BALTHAZARIS*, pastoer int Tolbert, excessen ingebracht worden, res. synodus, dat in *MELCHIORIS BALTHAZARIS* saken sal niet gehandelt worden offte in bywesende der *deputatorum synodi*. Idt wert oock allen broederen der classium, so van zijne excessen weten, bevolen, dat ze datjenige, so ehnen van *MELCHIORE BALTHAZARIS* saecken bekent, sollen an de *deputatos synodi* unde an het classen van *Suidthorrum* schriftlyck inbrenghen. Wort oock den *deputatis synodi* hiermede unde den classis *Suidthorromanae* genoeghsaem autoriteit gegeven in syner zaken behoorlyck tho procederen tot een deportament van syn dienst, indien het alzo mochte bevonden worden.

Uuth 3) Oldeampt *UDO VAN DOESBORCH*, mit genoeghsaeme testimoniis van

1) „idt” ontbreekt in YY.

2) „claghten” ontbreekt in YY.

3) „uuth” YY heeft „uth het.”

coetu Embdano unde mit andren testimoniis versorget, is tho Finserswolde thom kerckendienste bevordert worden.

D. GERHARDUS LOLINGIUS is geexamineert in predicta classe unde bequaem bevonden voor eynen prediger tho Wagenborch. Unde overmitz syn testimonium examinis in synodo niet is veronet, zal hy noch gehalten sijn datzelvighe den deputatis synodi te insinueren.

D. DANIEL HULSBUSCH, gewesen schoolmeester tho Zeerijp, mit eenen goeden testimonio vorsien a classe Loppersumana unde int classe van Oldeampt examineret, is tot Oostwolt tot een predigher gestelt. Syn testimonium examinis sal noch den deputatis synodi vertoonet worden.

D. JOHANNES WYNKENIUS, mit genoehsaem testimonio van D. MARTINO voorsien, is in suprascripta classe examineert unde te Borchsweer to eenen prediger introduceret. Sal oock gehalten syn syn testimonium examinis noch den deputatis synodi tho vorthoonen.

Sessio quarta antemeridiana hora 8, 18 Majj.

Invocato nominis divini auxilio, dewyle RIJTZE WATTENS, gewesene schoolmeester tho Suijthorrum heeft angelovet im synodo bij den waeren reformeerden kercken bestendigh an syn einde toe tho vorharren ende averst sick nu anders ansien laet, res. synodus, dat de classis Suidthorrumana sal gehalten syn hem ernstlijck daeromme tho reden tho stellen unde tho voormanen. Imfalle hij de vormaninge niet annempt, sal idt classis voortan mit hem behoorlyck kerckelyck ¹⁾ procederen unde voortvaren.

Gravamina generalia.

1. De primo gravamine van ondertekeninge novae formulae, uthgedruckt in dezelve acte, is van eenighe alrede geschien, alze van classe Dammnensi unde classe Loppersumana. Unde de ander classen, so idt noch niet gedaen, hebben einhellich angelovet deselvige tho underteken, unde werden benefens dessen van dem synodo ernstlick vormanet datsulvighe mit den spoedighsten tho effectueren.

2. Gravamen secundum repetitum et prelectum ex actis synodalibus anni elapsi 1613, dat de articulen, op welcker man in examinibus letten zal, sint in synodo voorgestellet, unde sollen de anwesende deputati, van een ijederen classe gesonden, daarvan copiam nemen unde haeren classibus overgeven.

3. Tertium gravamen, anlangende to colligeren de argumenta adversariorum Arminianorum, unde daertegens in tho bringhen argumenta orthodoxa reformatae ecclesiae usitata et in sacris literis confirmata, refutantia

¹⁾ „kerckelyck” ontbreekt in YY.

supradicta argumenta Arminianorum, is van eenighe, alse van classe Loppesumana unde van D. WOLFFGANGO AGRICOLA wegghen des classis tho Middelstum praesteret worden. Unde werden nochmaels de broeders, daertoe deputeret synde unde noch nictes utgerichtet, vormanet, dat ze willen achtervolgen, gelijk in articulo tertio vorige jaeres synodi besloten, nochmaels welverstaende dat een ijeder classis van synodo vormanet wert, dat ze op sulcke wijze moghen gedencken, woe den acto synodali am bequaemsten moghe genoech geschien.

4. 5. Quod ad cathchesin ALDEGONDII, vormanet de sijnodus fratres singularum classium, dat ze daerhen arbeijden sollen, dat dezelve catechismus ALDEGONDII moge de novo wedder gedruket unde opgeleght worden, unde dat een ijeder pastoor in syner gemeene daarvan enige exemplaria sick zal compareren, unde in derzelve beide voor de joeget in der scholen unde den oock an andere voor behoer distribueren.

5. 14. Van pastorien unde andere geistelycke goedren wert den deputatis van synodo uperleght, dat ze sullen by S. G. unde de E. E. heeren Deputeerden anholden, dat S. G. also oock den E. E. heeren Deputeerden wolden believe te continueren in derselvighen angenomen saken unde de vorsieninge doen, dat van een yeder kercke unde geistelycke goedren, sowel pastorien, vicarien ende praebenden angaende, moghe een register passeret unde de reditus in sodanighen gebruijck, alse anvanges vorordineert, mogen wedergebracht worden.

6. 15. Angaende de voorsorge voor den armen is overgegeven op den landtsdage, und wert daerop ein apostil 1) vorwachte.

7. Van wegghen de beswaericheden tusschen den prediger to Nordtbroeck unde syn gemeine is affgedaen.

Specialia gravamina.

8. 2 et 3. HENRICI MEINARDI unde JACOBI JANICULI saken sint affgedaen.

9. Nae inholt des 20 gravaminis, van D. HERMANNO DRECKIO passeret, daerinne sal noch gedaen worden tho syn bevorderingen.

10. 26. Up wat wijze idt zal connen geschien, dat de alumni, in academiis aut scholis trivialibus commorantes, sollen geholden worden alle jaer een testimonium van de academia ofte schole, daer se studeren, van haren levende unde voortganck in studiis te vertoonen, res. synodus, dat een yeder classis, daer sulck ein beneficium vorfalt tho onderholdinge des alumni ofte alumnorum, sal zulckes andienen den deputatis synodi,

1) „apostil” ontbreekt in YY.

welckere sulckes sullen den E. E. heeren Deputeerden te erkennende geven, to dem einde dat den heren wille believeen de alumnos daertoe te constringeren, opdat ze gehalten worden jaerlycks een testimonium tho exhiberen a professoribus aut a praeceptoribus, a quibus hactenus gubernati sunt, dem classi ofte classibus, under welckeren solcke beneficium bevonden wert.

11. Session. 9, articul. 33 van LUARDO MEINTZIO hebben de deputati synodi een report gedaen, daeruuth verstaende dat de zake affgehandelt is.

12. Session. 10, articul. 2 de kerckenordeninghe angaende, alse dezelve van nieu te drucken laeten, blijft noch bij den deputatis synodi.

13. Wert van synodo voorgestellet, oft niet de alumni hujus provinciae, ad ministerium vel ad aliam functionem idonei, vor allen andren (caeteris tamen ¹⁾ paribus) behooren promoveret tho werden.

Res. synodus: quod sic, und oock een ieder classis sick daerna reguleren sal.

14. Session. 5, articul. 12, session. 6, articul. 1, session. 7, articul. 3, session. 8, articul. 10, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 22. Dese artickelen syn alle affgehandelt.

Wat averst noch reteret, wert den kumpstigen deputatis synodi bevolen. Dancket nochmaels het synodus anwesenden deputatis synodi voor haren trouwen dienste, Godt almachtigh biddende, dat gelijck de gedaen acten affgehandelt sindt, nochmaels de ongedaene oock moghen affgehandelt worden.

Sessio 5 pomeridiana hora 2, 18 Majj.

Gravamen 1 classis Groninganae.

1. Post preces. Dewyle bevonden wert, dat an sommige plaetzen deser provincie de praebenden, so voormals van den godtsaligen voorvaders tot Godes denst und ehren der kercken umme enige studenten daervan tho onderhouden gegeven unde numeer niet anders alse mortificata bona geachtet connen werden, ad privatos usus getoghen unde van den collatoren ein den anderen alse haer eygen patrimoniale goederen getransporteret unde vercoft werden, wo insunderheyt to Loppersum geschien, alwaer de E. E. jonker RUDOLFF DE MEPSCHE eine sodanige praebendam an sick van eenen anderen edelman gecoft heeft, wert gefraget, oft sulckes niet alleene unbehoorlyck sunder oock unchristelyck sij.

Res. synodus, wen sulcke dinghen geschien als oock wel in specie geschien synde, daer dan classis Groningana insunderheyt over doleret,

¹⁾ „tamen” ontbreekt in YY.

sal classis solckes refereren ad deputatos synodi, welckere het S. G. und den E. E. heeren Deputeerden andienen sullen, welckere dan dejenige, so hierinne beschuldiget, voor sick willen commen laten unde nae behoor met hen 1) procederen. Infalle sij sulckes niet affstaen willen, dat alse-dan de E. E. heeren Deputeerden solckes willen remonstreren up den landtsdage by de provincie.

2. Wert den christelycken synodo tho erkennende gegeven, oft het niet raetzaem solde syn, dat gelyck in der stadt jurisdictie ein prediger allenthalven solenniter in bywesen der overicheyt ingevoeret unde dorch eenen anderen prediger des classis, daeronder hij geseten, strax in anfang synes dienstes der gemeine voorgestellet unde gecommenderet werde, also oock datzelvige ad conciliandam ministerio auctoritatem geschehe.

Res. synodus, dat het een goet dinck sij, insunderheyt wen de collatoren selvest oft eenige uuth haeren namen tegenwoordigh sijn. Und so de collatoren, so verwittiget syn, niet worden commen, sal men danoch voortvaren mit de introductie eenes pastoris. Nochtans na genomener resolutie verclaren de E. E. heeren Deputeerden, dat voor haeren persoon haer solckes wol gevalle, maer liever racione officii voor goet ansien, dat het voor dit jaer in consideratie mochte ghenomen werden omme sonderige reden. Synodus sulckes vorstaende, achtet voor goet unde resolveret daerop, dat soleke gebrueck nicht so licht sal effectueret worden dan mit raet der deputatorum synodi, so dan der E. E. heeren Deputeerden advys hierop sullen verwachten.

3. JOHANNES RADEUS is huijden in synodo compareret, versoeckende remissie van syn druck wegen des MICHALIS SADELERS 2).

Res. synodus, dat hij werde desweghen remiteret ad consistorium Groningantum. Und dewijle hij versocht, oft yemandt wat drucken laeten wolde, dat hem datzelvige mochte gegonnet werden, res. synodus, dat idt wel moghe geschien, mitz dessem dat sulckx geschee mit consent des consistorii Groningani und dat voor so een tolerabili pretio, alse andre doen willen, jedoch dat ze gelyckwol an niemanden willen verbonden sijn.

4. 3. Also op de bedeldaghen in vele plaetzen in den Ommelanden niet meer als eenmael, dat is des vormiddages, praedicatie wert gedaen, waerdoor de lichtveerdige menschen te meer oorsake werdt gegeven omme des naemiddages haer tot drincken ende andere profanatie derselvigen daghen te begeven, wert den classibus in bedencken gegeven,

1) „met hen” YY heeft „moethen”.

2) „Sadelers” YY heeft „Sadeelens”.

oft het niet noodigh is ende ter eeren Godes ende stichtinge der menschen dienstlycken, dat in alle plaetzen des mogelyck synde op de voornomede dagen tweemaal geprediget werde.

Res. synodus, dat het christelyck ende behoorlick sy und insunderheynt an die orden, daer het kan geschien. Unde oft het een prediger onderlaten worde, sal dieselvige daerover van synen classe, daeronder hij geseten, tho reden gestellet worden, waeromme hij solckes niet gedaen. Unde indeme hij alse billick sick den classi sisteret unde reden inbrenget, waeromme hy solekes achterlaten, sal het classis ordelen, oft idt oock *justae et sufficientes excusationes* syn.

Versocht in gelijcken gravamine het synodus van den anwesenden E. E. heeren Deputeerden, dat haer wille believen in uuthschrijvinge eenes bedeldages wel starck te vorhaelen, dat een jeder caspel, an welckere de uutschrijvinge strecket, sowel voormiddage als namiddage sal gehouden sijn hem tot gehoor des godtlijcken wordes vlytich te verfoeghen.

5. Dewijle seer billich is tho troost der predigers seer hoch van nooden, dat nae haer affsterven de weduwen unde weesen nicht voorlaeten, maer eenige hulpe ende bijstandt erlangen werden mogen, ten eynde dat de predigers van sulckes vorsekert synde met min suchtens unde becommeringe haren dienst moge betreden, oft het niet behoorlyck ofte nootzakelick is ende de predigers schuldigh syn eenige voorsorge te doen voor haer weduwen unde weesen, die sijn moghen naelaeten, ende oft niet daertoe gants dienstlyck is, dat alle predigers disses synodi alle jaer op de tyt des synodi vrijwillich inleggen een pontgroote oft sovele, alse in synodo sal mogen beramet worden, ende de penningen bij den deputatis synodi entfanghen synde, ter zekeren plaetsen op rente alle jaeren geleght sollen worden, die weduwen unde weesen jaerlijcx, naedat haer naejaer bij dezelve entfanghen sal syn, sovele in goeder discretie toe te leggen, als dezelvige penningen sullen connen draghen, ende daervan alle jaer in synodo rekeninge van het ontfanck, bestellen ende uitgave derselver penninghen tdoen.

Res. synodus, dat het niet onbehoorlyck sij, und dat een yeder prediger alle jaer een pontgroot opbrengen moge, goetwillich und niet gedwonghen, und dat bij articulen, alse bij den deputatis synodi sullen worden gestellet und dan den *classibus* thogeschicket.

Sessio 6 antemeridiana hora 8, 19 Majj.

6. Na geschiener anroepinge Godes, de schoolmeester to Oldezijl is huijden erschienen in synodo, unde versocht omme eenige middel unde bijstandt van wegghen syne soberen conditie daerselvest tho remedieren.

Res. synodus, dat idt den deputatis synodi wert operleght syn request

in haere remonstrantie nevenst andere te nemen unde op den landesdagh laeten bedienen.

Gravamina classis Dammonensis.

7. 1. Dat van dem synodo versocht werde bij den consulibus Dammonensibus, dat de duijvelsbanner uuth den Dam eenmael moge relegeret werden.

Res. synodus, dat men den redger in den Dam und Farmsum sal bode schicken unde hem daerop tho vrage stellen. De reddier in den Dam ende Farmsum is tegenwordigh in sijnodo compareret, daervoor hem het synodus bedancket, unde vorclaert daerbeneffens, dat hem van niemandt sy angedienet worden van den duvelbander, oock van syne dinge niet geweten hebbe, und wen schoon sulckes were geschien, ware idt syn waerck niet, sundern sijner meisteren. Sulckes het synodus angehooret hebbende, versocht daerop van voorss. reddier, dat hem wolle gelieven den E. E. joncker JOACHIM RIPPERDA tho Farmsum an tho dienen, hoe het sijnodus van syn E. E. versocht, dat de duvelbander uuth sijn E. E. heerlicheijt mochte gebannet worden, in ansienhent hij te vooren uuth der stadt Groninghen gebannet alse notarium. Overmitz nu dat eerste geliddt desser provintie hem gebanniseret, vorhopet het synodus, dat dan S. E. E. denselvighen te ondancck in syne heerlicheijt niet behoore tho tollereren. Infalle sulckes praeter spem et fiduciam niet worde geschien, wert den deputatis synodi bevolen solckes an de E. E. heeren Deputeerden gelangen te laten, so daerinne christlijcken unde behoorlyck alse godtzalige overicheyt wille believeen tho vorsien.

8. 2. Dat den Wederdooperen haere opentlycke exercitia, insonderheyt so se hier in de Dam by dage hebben, mogen iniberet worden, welckes dan oock van den Papisten sal voorstaen worden, na luyth des gravaminis 2 classis Loppersumanae et gravaminis 2 classis Middelstumanae et gravaminis 2 classis Enerumanae.

Res. synodus, dat de deputati synodi sullen nochmaels dit gravamen an de E. E. heeren Deputeerden gelanghen laeten, welckeren E. E. heeren Deputeerden wille believeen overmaels een starck placcaet uuth te gaen laeten, daerinne henlieden verboden werde haere valsche leere, unde dat se in denselvigen placcaet mogen expresselick genomet werden mit nhamen und voor valsche leeraers geholden, opdat alzo haer valsche voorgevent moge verstoret werden, indien sij seggen, sij werden daermede niet gemeinet.

Oock wolle den E. E. heeren Deputeerden believeen de ernstlyck executie einmael voor alles daerop tho volgen laeten. Underdertydt sullen haers de broeders draghen na der resolutie des synodi nationalis Dordra-

cenae in quaestionibus particularibus 25 quaestione, de dus luydet: Up de vrage, hoe men toenemenden Wederdooperen te mote gaen sal, is geandtwoordet: ten eersten sullen de dienaers des wordes de fundamenten des gelovens unde de articulen, die tusschen ons ende haer twisttich sint, neerstelyck ende claerlyck haeren gemeente uitlegghen. 2 Sollen sij haeren gemeijnten tot godtsalicheyt ende lieffde ernstlyck vormanen unde deselven mit goeden exempelen voorgaen. 3 Sollen sij de lidtmaten haerer gemeinten neerstelyck besoecken.

9. 3. Angaende de enthillingung des sabbathsdages, die groote leedt-bieren etc. doleret de classis daervan gelijkergestalt also andere, classis Loppersumanae 1 gravamine et classis Middelstumana 6 gravamine.

Res. sijnodus: dit is affgehandelt per deputatos sijnodi, unde wert daerop verwachtet de resolutie van de E. E. M. heren Sfaten.

Gravamina classis Loppersumanae.

10. 3 Gravamen praedictae classis. Wort gedoleret, dat het stuecke angaende de Mennisten, op clooster ende kerckenlanden wonende, twelck in synodis so vaken moveret is, niet achtervolget wert.

Res. synodus, dat dit gravamen mede vorvatet is in de remonstrantie, so overgegeven is an de E. E. heeren Deputeerden, unde werdt daerop een resolutie vorbeidet.

11. 4. Wordt versocht, dat het fraterhuus binnen Groninghen mochte provincial gemaect worden, opdat niet alleene de kinderen in der stadt sonder oock in de Ummelanden, voornemelyck der prediger kinder daerinne mochten geadmitteret worden.

Respondet synodus: also bekend wordt, dat de E. E. heeren borgermeesteren ende raedt dat fraterhuus seer lofflick hebben angestellet ende noch onderhouden, ende seer noodigh ende dienstich zolde syn, dat mede de prediger unde andere in den Umlanden de vriheyte mochten hebben omme oock haere kinderen na ordeninghe desselven huuses daerin te mogen crigen, dat den de deputati sijnodi an de E. E. Mogende heeren der provincie, provincialiter vorgadert synde, sollen versoecken unde anholden, dat het denzelven E. E. M. heeren wolde believen een seker gelt jaerlyckx te ordineren ende by to leggen, ten einde de kinderen der predigern ende andere in de Umlanden in hetselve huis in een zeker getal mochten ontfanghen worden.

Gravamina classis Middelstumanae.

12. 1 Gravamen oft niet nutte unde noodigh sij, dat de unglyckheyt der ceremonien, also dat daer eene in festo Magorum prediget, de ander niet, moge opgehoven werden.

Res. synodus, dat allen classibus hiermede wert opgeleght, dat ze sullen holden paritatem ceremoniarum unde hierinne de kerckenordeninge achtervolgen. Ende wert den classibus sonderlick bevolen, dat se hierop kloeck opsicht nemen sullen. Daertegens doende sullen van den classibus ofte classe ernstlick daerover censureret werden, ende die sick der censur des classis niet behoorlyck willen onderwerpen, sal men deijenige wysen ad futuram synodum.

13. Gravamen 3 oft niet der overicheyt toebehoore den boeckdruckeren to verbieden Mennisten boecken te drucken, dewijle blycket, dat sodanige albereidt gedruckt sint.

Res. synodus, dat de deputati synodi sullen anholden an de E. E. heeren burgermeesteren und raet binnen Groningen, dat sick geen drucker onderstaen sal yetwes te drucken als stridende tegen Godes woort unde ordeninge, so den E. E. heeren borgemeesteren ende raet wilt believen daerover te maken.

14. 4 Gravamen oft niet de bouwfallige kerk tho Rottum behoret repareret te worden.

Res. synodus, dat den deputatis synodi wertt belastet solkes tho remonstreren bij de E. E. heeren committeerden der cloostergoederen.

Gravamina classis Enerumanae.

15. 1 Gravamen. Versocht het classis, dat de resolutie op dat eerste gravamen, int voorleden jaer in synodo overgegeven, ofte de deputati classis eenen te examineren vullenkomen macht hebben reliquis absentibus, moge revideret werden, dewijle classis Enerumana daervan geprotesteret heeft, gelijk oock dat classis van Loppersum unde Oldeampt.

Res. synodus, dat het sal bliven bij de voorgaende resolutie session. 9, articul. 31 in synodo gegaen anno 1613.

16. 4. Doleret het classis, dat eenighe collatoren sonder des pastoris unde caspelluiden consent unde believen de costers willen indringhen, welckere solck ampt tho bedienen unbequaem bevonden worden.

Res. synodus, dat de classis Enerumana solekes den deputatis synodi sal bekendt maken, dewelcke het zollen remonstreren an de E. E. heeren Deputeerden.

Classis Suidthorrumana.

17. Gravamen 2. Versocht classis, dewyle de kerckenordeninge vormeldet, dat de concionatores emeriti mit eenen ehrlijcken stipendio uuth de provincial cloostergoeder de tyt haeres levens sullen versorget worden,

woe dan oock in benaberden provincien geschiet, dat doch hierover bij den E. E. heeren Deputeerden moge angehouden worden.

Res. synodus, dat een yeder classis, daeronder sich solckes toedraght, moge idt den deputatis synodi te erkennende geven, welckes idt sullen remonstreren an de E. E. heeren Deputeerden.

18. 5 Gravamen. Dewyle de kerckenordeninghe vormeldet, dat de synoden alzowol in den anderen classibus als te Groninghen unde in den Dam sollen geholden worden, unde sulckes oock voormaels gescheen is, dat zulckes allesnoch onderhouden moge werden, oft so niet dat den ob loci commoditatem sine tamen praejudicio synodus stedes te Groningen moghe geholden werden.

Res. synodus, dat het bliven sal, als het noch per vices onderhouden werdt, dat eene jaer te Groninghen, dat ander in den Dam.

Oldeampt.

19. Doleret alleene, datter eenige kerekvogeden in haren classe guldet werden, die niet alleene der Reformeerden religie niet toegedaen, sonderen vianden derselver syn.

Res. synodus, dat het classis daersulvest sal sulckes gelangen laten ad deputatos synodi, welcke idt sullen remonstreren an de E. E. heeren borgermeesteren und raet binnen Groninghen.

Sessio 7 pomeridiana hora 2, 19 Majj.

1. Divino numine invocato, des E. E. DODO VAN AMSWEER syne brieven sint den sijnodo insinueret unde oock voorgelesen worden.

Res. synodus, dat dewijle de sijnodus voorstaen hebbende, dat des E. E. DODO VAN AMSWEER sijne dinghen op den landtdage bij de provincie synt resumeret aff tho handelen, so siet het synodus voor goet, dat het voor dit mael daerby bliven moet, alse de zake eigentlyck den heeren ende provincie angaet.

2. Dominus JOHANNES SCHRANCKENMOLLERUS, pastor te Scharmer, versocht in tegenwoordigen synodo, overmits in voorganghen synodo sulck eene resolutie is genomen, dat hij in synen dienste sal continueren, idt waere dan dat eenighe wichtige saken op synen persoon mochten ter contrarie gebracht worden, unde begeret daerop, dat hiervan in synodo mochte gedaen worden.

Res. synodus, dat ze deswegen dat classis van den Dam hebben te reden gestellet, welckes vorclaret, dat ze vlytige informatie daervan genomen. Unde vorclaren insonderheyt de naberden pastoren sowoll oock syne gemeene unde de anwesende broeder in synodo, dat se niet anders van hem gehooret hebben, alse wat stichtelick is. Unde dewyle nu niemandt im synodo

erschenen, so syn persoon anlaget noch op hem heeft te praetenderende, vorclaert het synodus, dat hy voor dit mael in synen dienste continueren sal. Underdes sal classis Dammonensis sick daerhen bemoeyen, dat hij unde de E. E. j. GERRIT CLANDT mit einander moge reconcilieret worden. Imvalle jemandt daerboven op hem expostuleerde, wert daervoor beide de classis unde de deputati synodi authorizeret, welckere daerinne doen werden naer behoer.

3. Wert moveret een quaestie im synodo, ofte niet de schoolmeesters in dese provincie, so eenigh tractement van de E. E. heeren committeerden jaerlyckx ontfanghen, sollen gehalten syn een testimonium an de E. E. heeren committeerden haeres levendes unde Lehr halven alle jaer van dem classe, daer se onder geseten sindt, te vertonen.

Resolveret de christelijke tegenwoordige synodus, dat ze sulckes voor goet ansien, unde dat de deputati synodi sullen gehalten wesen sulckes den E. E. heren committeerden an te dienen unde bij haer te versoecken, dat haer mochte believen den schoolmeester geen tractement volgen te laten, eer ende bevor sij een sufficient testimonium uuth dem classe, daeronder sij sorterende sindt, haerer Lehr ende levendes halven an de E. E. heeren committerden voorthonen connen.

4. Is erschenen CONRADUS RENSEN, reddier op Delffziel cum annexis, mit noch eenige manner van Juckquardt, unde seer demoetdighlick intercederet voor HERMANNO CHRISTOPHORI.

Res. synodus, dat het bliven sal bij de vorige genomene resolutie. Doch soverne HERMANNUS CHRISTOPHORI kan eenige remissie van stadt Groningen erijgen wegghen syn bannijsement, unde sick oock hebben mit de classe int Oldeampt versoenet unde der gemeyne darsulvest, wil het synodus daerop letten tot syner tydt.

5. Is bevonden unde voor goet angesien, dat dese acta synodalia na voorlesinge zullen entweder van den D. praeside unde scriba undertekent worden oft in mangel van desen van den deputatis synodi, unde zall also aen een yeder classis een exemplar gesonden werden.

6. Volgens sint in deputatos synodi eligeret unde vorordineert: D. CORNELIUS HILLENICUS, pastor in Groninghen, D. SAMUEL SMALTZIUS, pastor in Wetsingen, D. BERNHARDUS ANDREAE, pastor tho Esinge, D. JUSTINUS HAVENBERGIUS, pastor in Unsdtwedde.

7. Is censura morum gehalten worden unde Godt sij danck niemant straffbaer befunden.

Syn oock deputati synodi eligeert und verordent, als D. CORNELIUS HIL-

LENIUS, D. WOLFGANGUS AGRICOLA, D. GERHARDUS ASSUERUS, D. SAMUEL SCHMALTZIUS. 1)

8. Unde hebben de anwesende predigers samtlick desse ondergeschreven, unde is also desse synodus mit dancksegginghe tot Godt leeflick vullendiget worden.

Gescheen binnen Appingadam in vorgaderinge des lofflijcken unde christlick synodi daersulvest den 20^{en} Majj anno 1614.

GEORGIUS PLACIUS, pastor Dammonensis, synodi praeses.

CORNELIUS HILLENIUS, minister Jesu Christi in ecclesia Groningana, synodi assessor.

BERNARDUS ANDREAE, pastor Esinganus, scriba synodi.

REGNERUS ALBARDA, senior ecclesiae Groninganae.

JOHANNES LAXTENIUS, in Holwjrda prediger.

JOHANNES SCHRANCKENMULLERUS, ecclesiastes ecclesiae, quae est in Scharmer.

JOACHIMUS ZORIUS, predigher tho Loppersum.

WILHELMUS WALRAVEN, v. d. min. in Westerembden.

JOHANNES STOVERIUS, minister verbi Dei in Berum.

JUSTINUS HAVENBERGIUS, pastor in Unstwedde.

GERHARDUS ASUERI, pastor tho Suidtbroeck.

REMBERTUS GEORGH, pastor Medanus.

JOHANNES SCHONENBORCH, ecclesiastes in Adewerdt.

JOHANNES SCHRODERUS, pastor in Hoch ende Leeghkercken.

JOHANNES SMALTZIUS, pastor tho Tinallinga.

HESELUS NICASIU, pastor in Ulrum.

BARTHOLOMEUS BILLERBEKE, pastor in Warffhusum ende Marslacht.

WESSELUS ROEDE, pastor tho Cantes.

ALBERTUS GUILIELMI, Medanus. 2)